

OILADA SIBLING MUNOSABATLARNING SHAXS RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Turdiyeva Nigora G'ani qizi

O'zbekiston milliy universiteti

Jizzax filiali, "Oila psixologiya"si kafedrasida o'qituvchisi

Oila — nikoh yoki tug'ishganlikka asoslangan kichik guruh. Uning a'zolari ro'zg'orining birligi, o'zaro yordami va ma'naviy mas'uliyati bilan bir-biriga boglangan. Oilaning eng muhim ijtimoiy vazifalari — inson zotini davom ettirishdan, bolalarni tarbiyalashdan, Oila a'zolarining turmush sharoitini va bo'sh vaqtini samarali uyushtirishdan iboratdir [6, 29]. Oilaviy munosabatlar nisbatan mustaqil hodisa sanalsada, jamiyatdagi mavjud ijtimoiy, iqtisodiy, mafkuraviy munosabatlar bilan belgilanadi va ular ta'sirida o'zgarib boradi. Shunga muvofiq, har bir jamiyat o'zgarib mos oila tipini, oilaviy munosabatlarni o'rnatadi [7, 47].

Oila jamiyat tarixida azaldan mavjud bo'lmagan. Ibtidoiy jamoa tuzumining birinchi bosqichida, kishilar to'da-to'da bo'lib yashayotgan davrda jinslar orasidagi munosabatlar mu'ayyan tartib-qoidaga ega bo'lmay, to'dadagi barcha erkaklar va ayollar bir-birlariga umumiy er-xotin hisoblangan [8, 53]. Tarixiy taraqqiyot jarayonida jinsiy munosabatlar asta-sekin mu'ayyan tartibga solina boshlandi. Dastlab ota-ona bilan farzandlar, so'ngra aka-uka va opa-singillar orasidagi jinsiy munosabatlar taqiqlanib guruxli oila paydo bo'lgan. Lekin, bu oilalarda hali er-xotin nikohi bar-qaror alohida xo'jalikka ega bo'lmagan. Bu davrda tabiiy omil o'z vazifasini tugalladi, ya'ni jinsiy munosabatlar doirasidan qonqarin-doshlar istisno qilindi, jinsiy munosabatlar faqat bir erkak va bir ayol munosabatiga aylandi (yana q. Patriarxal oila, Poliandriya, Poligamiya, Poliginiya) [9, 1].

Oila xalqning, jamiyatning hayoti, turmushiga oid urf-odatlarini o'zida sinovdan o'tkazadi. Yaxshilarini o'z bag'rida asrab-avaylab kelajak avlodlarga yetkazadi. oila o'z farzandlarini tarbiyalab, ularga umuminsoniy qadriyatlarni singdirish bilan ularga boshlang'ich ij-timoiy yo'nalish beradi [11, 4]. O'z farzandlarini katta oqimga — jamiyatga qo'shish bilan esa oila jamiyat yo'nalishi, iqtisodiyoti, madaniyati va ma'rifatini ham belgilashga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Shuning uchun ham Sharqda oila qadim-qadimdan muqaddas qo'rg'on hisoblanib kelingan. Xususan, o'zbek O.larining serildizlik, serbutoklik xususiyatlari hozir ham saqlanib turibdi. O'zbeklarda oilalarning muayyan turmush tarzi shakllanib hayotiy tajriba orttirib borishi, tejamli va sarishta ro'zg'or tutishi, farzandlarni odobli, ma'naviy yetuk bo'lib kamol topishida keksalar, ota-onaning roli kata, o'zbek oilalari o'zlarining mustahkamligi, saran-jom-sarishtaligi, bolajonligi, qarindosh-qondoshlik rishtalarini hurmat qilishi, mexr-oqibatli va boshqa qadriyatlari bilan ajralib turadi.

So'nggi o'n yilliklarda psixologiyada aka-uka munosabatlari mavzusi sezilarli darajada yangilandi. Muammoning asosiy jihatlaridan biri bu integral oila tizimining elementlaridan biri sifatida birodarlar quyi tizimining o'zaro ta'siri mexanizmlari [12, 4]. Bu masalaga

qiziqish tabiiydir, chunki oila ijtimoiylashuvning birinchi instituti bo'lib, u erda shaxsning o'zini o'zi anglashining shakllanishi va shakllanishi ijtimoiy va ijtimoiymadaniy me'yorlarni o'zlashtirish orqali sodir bo'ladi, bu uning keyingi rivojlanishining asosiga aylanadi. jamiyatda moslashish.

O'sib borayotgan shaxsning moslashuvchan qobiliyatlari qanchalik muvaffaqiyatli shakllanishi ko'p jihatdan oila tarkibining barcha quyi tizimlarining o'zaro uyg'unligiga bog'liq. Agar ilgari oila va ijtimoiy psixologiya asosan nikoh va bola-ota-ona munosabatlarini hal qilishga qaratilgan bo'lsa, bugungi kunda shaxsning shaxsiy fazilatlarini shakllantirishda aka-uka munosabatlarining ahamiyati boshqa oila ichidagi munosabatlardan kam emasligini isbotlovchi tadqiqotlar tobora ko'payib bormoqda. Aka-singil munosabatlarining xususiyatlari bolaning kelajakdagi oilasi, turmush o'rtog'i haqidagi g'oyalarni shakllantiradi; va umuman olganda, jamiyatda barcha darajadagi xatti-harakatlar strategiyasini tanlashga ta'sir qiladi: shaxsiy, professional, do'stona va boshqalar.

N. P. Batishcheva shunday xulosaga keladi. (1905). Eng muhimi, bolani qanday bo'lishidan qat'iy nazar sevishdir. Uni injiq va moping seving. Farzandingizni sevgi bilan qo'zg'atmang yoki shantaj qilmang. Shundan kelib chiqib, bolalarda komplekslar rivojlana boshlaydi va onalik mehrini yo'qotish qo'rquvi mavjud. Biz hammamiz o'z xatti-harakatlarimiz, dunyoga bo'lgan qarashlarimiz bilan tarbiyalagan farzandlarimiz uchun javobgarmiz. Bola tug'ilganidanoq ona, dada yoki yaxshi o'qituvchi bo'ladimi, unga mehribon va dono inson bilan hayot kechirish katta baxtdir. . Axir, har bir bola uzoq kelajakda emas, balki bugun, ertaga baxtli bo'lishga haqli. Va ijtimoiy pedagogika kafedrasi o'qituvchilarining vazifasi ota-onalarga oilada ishonchli munosabatlar va o'zaro tushunishni yaratishda yordam berishdir. Gumanistik psixologiya kontseptsiyasiga ko'ra (A.Maslou, K.Rojers va boshqalar) insonning xavfsizlikka intilishi muhim hayotiy ehtiyojlardan biridir.

Qardoshlar o'rtasidagi munosabatlar - bu avtonom va mustaqil bo'lmagan holda, oilaviy munosabatlarning umumiy tarkibiga kiradigan yagona bolalar quyi tizimi. Psixologiya birodaru opa-singillarga ikki tomonlama tuzilma sifatida qaraydi. Bir tomondan, bu boshqa oila quyi tizimlari bilan vertikal bog'liqlik bo'lib, ularning a'zolari ko'plab rishtalar bilan bog'langan: qon, hissiy, maishiy va boshqalar. Boshqa tomondan, aka-uka va opa-singillar har doim oilaning eng yosh quyi tizimi hisoblanadi. tengdoshlar (har qanday yosh farqi bilan). Bu bolaning hayotidagi birinchi "tenglar guruhi" bo'lib, u erda kattalar oila a'zolari bilan emas, balki tengdoshlari bilan munosabatlar o'rnatishni o'rganadi.

Qardoshlar o'rtasidagi munosabatlar - bu avtonom va mustaqil bo'lmagan holda, oilaviy munosabatlarning umumiy tarkibiga kiradigan yagona bolalar quyi tizimi. Psixologiya birodaru opa-singillarga ikki tomonlama tuzilma sifatida qaraydi. Bir tomondan, bu boshqa oila quyi tizimlari bilan vertikal bog'liqlik bo'lib, ularning a'zolari ko'plab rishtalar bilan bog'langan: qon, hissiy, maishiy va boshqalar. Boshqa tomondan, aka-uka va opa-singillar har doim oilaning eng yosh quyi tizimi hisoblanadi. tengdoshlar (har qanday yosh

farqi bilan). Bu bolaning hayotidagi birinchi "tenglar guruhi" bo'lib, u erda kattalar oila a'zolari bilan emas, balki tengdoshlari bilan munosabatlar o'rnatishni o'rganadi.

Odatda bunday nikoh ikki ziyoli inson o'rtasida tuzilgan bo'lsa, ular baxtli bo'lishlari mumkin, ayniqsa, hozirgi davrda, lekin o'zaro til topishib, ko'nikib ketishlariga anchagina vaqt, sabr-toqat kerak bo'ladi. Mamlakatimizda so'nggi yillarda olib borilgan ko'pgina tadqiqotlarda ham er-xotin va oiladagi sibling munosabatlarning bola shaxsiga ta'siri, jumladan, erkaklik va ayollik fazilatlarini shakllanishidagi o'zni o'rganilgan, ilmiy xulosalar chiqarilgan. Ota-onasining oilasida ko'rgan-kechirganlari bolaning bo'lg'usi oilasi, undagi er-xotin munosabatlari, farzandlar tarbiyasi, qarindosh-urug'lar bilan bo'ladigan murakkab o'zaro aloqalarning qanday kechishini belgilovchi muhim omildir.

Jumladan, siblinglar - aka-uka, opa - singillari bilan munosabatlarining o'ziga xosligi, oilada farzandlarning bir-birlarini tushunishlari, ba'zan tortishib, ba'zan do'stona munosabatda bo'lishlari ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois ham shaxslararo munosabatlarga ta'sir etuvchi omillar qatorida sibling maqomi ta'sirini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biridir. Bolaning sibling maqomi va uning shaxsiy ko'rsatkichlar bilan bog'liqligi masalasiga bag'ishlangan konkret ijtimoiy-psixologik o'rganilishi muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Oilashunos olimlar sibling (inglizcha sibling, sibs - bir oiladagi akalar-ukalar va opalar-singillar ma'nosini anglatadi) maqomini shartli ravishda to'rt turga bo'lib o'rganganlar, jumladan, to'ng'ich, o'rtancha, kenja va yolg'iz farzand maqomlaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva D., Yarqulov R., Atabayeva N, Oila psixologiyasi. T 2015, 7 b.
2. G'.Shoumarov, I.O. Haydarov N.A. Sog'inov, F.A. Akramova, G. Solihova, G. O ila psixologiyasi, T 2010., Sharq nashriyoti, 211 b.
3. Uskanovich, O. R., & Abdurazakovna, O. S. (2023). OILADA AYOLNING PSIXOLOGIK SAVODXONLIGINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Journal of new century innovations, 25(4), 72-77.
4. Uskanovich, OR, & Abdurazakovna, OS (2023). INSON ONGINI OZIQLANTIRISH. Yangi asr innovatsiyalari jurnali , 25 (4), 67-71.
5. Uskanovich, Otamuratov Rustam, Otamuratova Sarvinoz Abdurazakovna, Ibodullayeva Nodira. "VIRTUAL MUHITDA O'ZARO SAMARALI TA'SIRINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI." Yangi asr innovatsiyalari jurnali 25.4 (2023): 62-66.
6. Otamuratov R.U. Internet ijtimoiy tarmoqlari foydalanuvchilari faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari bilan shaxsiy xususiyatlarning aloqasi., Ташкентский государственный стоматологический институт., "Med Union" медицинский научно-практический журнал. Volume 2, Issue 1, 2023

7. Otamuratov R., Otamuratova S. O'smirlarda kasbiy o'zligini anglashiga xavotirlanishning ta'siri., O'zMU XABARLARI., MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY JURNALI., 2023

1/1 Ijtimoiy gumanitar fanlar turkumi, 140-144 b., Toshkent 2023.

8. Uskanovich, O. R. (2022). PSIXOLOGIYADA XAVOTIRLANISHNING

ILMIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 494-498.

9. Otamuratov R.U. O'SMIRLARDAGI KASBIY O'ZLIGINI ANGLASHIDAGI XAVOTIRLANISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI // CARJIS. 2022.

№Special Issue 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlardagi-kasbiy-ozligini-anglashidagi-xavotirlanishning-psixologik-xususiyatlari> (дата обращения: 30.01.2023).

10. Otamuratov R.U., Ochilova M. EMOTSIONAL INTELEKT TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK O'ZIGA XOSLIGI // CARJIS. 2022. №Special Issue 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/emotsional-intelekttushunchasining-psixologik-o-ziga-xosligi> (дата обращения: 30.01.2023).

11. Otamuratov, R., & Otamuratova, S. (2023). INTERNETNING SHAXSGA TA'SIRI MUAMMOSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).

12. Otamuratov, R., & Otamuratova, S. (2023). VIRTUAL MUHITNING SHAXSGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).

13. Otamuratov, R., & Otamuratova, S. (2023). VIRTUAL MUHITNING SHAXSGA TA'SIRINING HISSIY OMILLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).

14. P.U.Otamuratov., Ўқувчиларда касбий мотивациялар шаклланишининг психологик омиллари. Ўзбекистонда психологияни ривожлантириш муаммолари: назария ва амалиёт уйғундиги. 2021., - 282 б.

15. R.U.Otamuratov, S.A.Otamuratova., Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish., МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ЖИХАТЛАРИ Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами., 2021., 494 б.

16. R.U.Otamuratov., Kasbiy tanlovlardagi xavotirlanishning psixologik xususiyatlari., ГЛОБАЛ ДУНЁДА ПСИХОЛОГИЯ ФАНИ: НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ, ЧАҚИРУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР Профессор Эргаш Ғозиевич Ғозиев хотирасига бағишланган Республика илмий-амалий конференцияси материаллари 16 феврал 2022 йил 2022 у., - 379 б.

17. X.Рухиева, P.Otamuratov., Ўсмирлик даврига хос бўлган суицидал хулқатворнинг психодиагностикаси., "Tafakkur tomchilari"Т-2021., 237-241-bet.

18. Mushtariy, R., & Sohiba, A. A. (2023). TIZIMLI YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY VA AXLOQIY MADANIYATINI SHAKILLANISHINING TUZILMASI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 60-64.

19. Fayoz, A., & Mushtariy, R. (2023). KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 64-67

20. Gulnoza, R., & Mushtariy, R. (2023). XOTIN-QIZLARNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O'RNI VA GENDER TENGLIKNING SIYOSATI MASALAGA AYLANISHI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 355-359.